

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 02849

MORIS ROZENFELD IN LIKHT
FUN ZAYNE BRIV

Jacob Shatzky

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

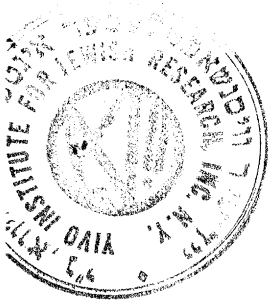
The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

ד.ר. יעקב שאצקי

מאָריס ראָזענפעלד
אין ליכט פון זיינע בריוו

א.ר. זינגער

8503/1

ניו-יאָרק

1936

סעפאָראַט אַפּדּרוק פּוֹן
זאַמלביכער 1
ניר-יאָרק, 1936

געדרוקט אין הונדערט עקזעמפּלאַרן

מאָריס ראָזענפעלד אין ליכט פון זיינע בריוו *

מאָריס ראָזענפעלד איז געווען דער פּאָנען-טרענער פּין אַ ליטעראַרישן דור, וואָס איז געווען, לויט דעם טרעפלעכן אויסדרוק פון ליוויקס, אַ „כמוזר דור“, אַ דור אָן ליטעראַרישע טראַדי-ציעס און אָן ליטעראַרישע אַחריות.

דעם גרעסטן טייל פון זיין לעבן האָט ראָזענפעלד אָפּגעלעבט אין אַמעריקע. אויב „יודישע“ אַמעריקע איז געווען אַ טראַגישער פּונקט (און איז נאָך עד היום) אין לעבן און שאַפּן פון אַ סך פון אונדזערע שריפטשטעלער — איז פאַר ראָזענפעלד'ן דאָס דאָזיקע לאַנד געווען, ווי צוגעפאַסט. ווייל די יודישע ליטעראַטור אין אַמעריקע האָט כמעט ווי נישט עקזיסטירט. אירע „שרויבער“ האָבן געקוקט אויף שרייבן „יודיש טייטש“, ווי אויף אַ ניוסטיקע הילף פאַר די „אָרימע אימיגראַנטן“ פון דערזעלבער קאָטענאָריע, ווי די „האַיאָס“-מעטיקייט איז גע-ווען אַ מאַטעריעלע הילף. עס איז געווען נישט מער, ווי טאָן עפעס, וואָס איז אומפאַרמיידלעכער פּאַליאַטיוו איידער דער אימיגראַנטישער דור וועט אַרײַנגיין אין דעם „ענגליש-שפרעכנדן“ אַמעריקאַנער גן-עדן.

ראָזענפעלד'ן האָט געפּעלט דער עלעמענט פון קאָלעקטיוויזם, אָן וועלכער עס איז נישטאָ קיין ליטעראַטור. אָן אַ ליטעראַרישער טראַדי-ציע, אָן קינסטלערישן קאַמפּאַס איז ער געוואַקסן ווילד, נישט קאָנטראַך-לירט פון אַ קריטישן באַראַמעטער — איז ער געווען דיכטערישע ווילד גראַז, געוואַקסן אין זכות פון זיך אַליין, געשעפט יניקה פון אייגענע, פּאָטענציעל זער שטאַרקער, קינסטלערישע וואַרצלען.

די דאָזיקע אַרבעט איז געשריבן אויפן סמך פון ראָזענפעלד'ס בריוו צו פאַרשיידענע פּערזאָנען, הויפטזעכלעך צו פּאַפּעס אַר אַר פּוּנע, פון האַרוואַרד.

איך האָב בדעה גאָר אין גיכן פאַרעפנטלעכן די אַלע בריוו, וואָס וועלן בלי ספק זיין אַ צושטייער צו דער ביאָגראַפיע פון דעם גרויסן יודישן דיכטער. די אַלע בריוו געפינען זיך אין מיין רשות מערסטנטיילס אין אַריגינאַלען. אייניקע פּערזאָנען מיט וועלכע ר. איז געשטאַנען אין אַ בריוו-אויסטיישן האָבן מיר געגעבן אַ דערלויבניש צו מאַכן קאָפּיעס פון זייערע בריוו.

די ציטאַטן פון די בריוו ווערן געבראַכט מיט דער מאָדערנער אויטאָ-גראַפיע.

מאָריס ראָזענפעלד אין ליכט פון זיינע בריוו

לייוויק קוקט אויף ראָזענפעלד'ן, ווי אויף דעם טראַגישן טרענער פון דעם שריפטשטעלערישן גורל פון דעם גאַנצן עלטערן דור פון אַמע-ריקאַנער יידישע שרייבער. אָבער צו זיין טראַגיש דאַרף מען פאַרמאָגן גען יענע גייסטיקע יסודים-עלעמנטן, וואָס זיינע מיטצייטלערישע שריפט-שטעלער האָבן נישט פאַרמאָגט. ראָזענפעלד איז געווען דער איינציקער, וועלכער האָט געטראָגן אין זיך אַט-יענעם טראַגישן געראַנגעל צווישען היימישער, סענטימענטאַלער ליבע צו דער „יידישער סטיכיע“ און קאַלט-בלוטטיקער „האַכשטאַפּלערישער“ גאווה זיך פון איר באַפרייען כדי געפיר-נען אַ וועג צו דעם נסיונות-פולן טויער פון דער ענגלישער ליטעראַטור.

געקומען איז ראָזענפעלד קיין אַמעריקע מיט אַ נישט גענוג רייכן גייסטיקן באַגאַוש און מיט אַ פאַרבנלאָזער קליינבירגערלעכער פאַרגאַנגענ-הייט, וואו עס איז נישט געווען אפילו קיין רמז פון אידעאישקייט, ווי מיר געפינען דאָס ביי אייניקע שרייבער פון זיין דור. אין דער אַלטער היים איז ער געווען, לויט זיין אייגענער אויטאָ-באָיאָגראַפֿיע-ריסטיק, אַ „בעל'בתישער ליידיקגויער“ וועלכער פלעגט „אַביסל לערנען אין בית-המדרש און אַביסל זיך לערנען אויף אַ מאַשין“ אין זיין טאַטנס „שאַפּ“.

דער דראַנג צו שרייבן האָט זיך ביי ראָזענפעלד'ן אַנטוויקלט גאָר פרי. אין זיין אויטאָביאָגראַפֿיע שרייבט ער אַזוי:

„שרייבן געדיכטע האָבן איך אָנגעהויבן, לויט ווי איך געדענק, צו מיין 14טן יאָר. מיינע עלטערן אָבער און אַלע מיינע פריינדע, וואָס קאָנען מיך פון מיינע סינדער יאָרן דערציילן, אַז איך פלעג ליב האָבן צו זינגען לידלעך נאָך צו מיין 7טן יאָר; דאָס מענטשן פלעגן זיך אַרומ-קלייבן אַרום מיר און בעטן מיר, איך זאָל זיי זינגען לידלעך, נאַטירלעך פאַרשיידענע פּאָלקס לידלעך, וועלכע איך האָבן צו יענער צייט געקענט“.

דאָס איז דער וועג פון אַלע פרימיטיוון: עס זינגט זיך אין זיי, זיי שרייבן לויט דעם שטאַמפּישן נוסח פון פּאָלקס ליד, וואָס איז אויך — אין תוך גענומען — אינדיווידועל.

זיין שרייבן איז אין אָנפאַנג גאַציאָנאַל; פרימיטיווער „יידן-שמערץ“, וואָס איז נישט מער ווי אַ ריין פיזישער באַנעמען דעם ווייטאַק פון דער רעכטלאָזער יידישער עקזיסטענץ. דער גאַנצער טראַפּאַרעט פון קלאַג ווערטער, וואָס איז געווען אַזוי פּאָפּולער אין זיין תקופה אַ דאַנק דער וואַנדערניקער חיבת ציוניסטישער „דיכטונג“ פון די ברהנ'ישע משוררים.

דאָס „פּראָלעטאַרישע“ קומט שפּעטער — אָדער ווי ראָזענפעלד שרייבט אין זיין אויטאָביאָגראַפֿיע:

„מיינע ערשטע געדיכטע זענען געווען נאַציאָנאַלע, שפּעטער, אַרייַן-פּאַלנדיק אין די סוועטינג שעפּער פּון לאַנדאָן און ניו-יאָרק האָב איך גענומען זינגען אַרבעטער-לידער“.

באַמערקט דעם וויכטיקן בייזאַץ: אַרבעטער-לידער הייבט ראָזענ-פעלד אָן צו „זינגען“, ווען ער איז אַרייַנגעפּאַלן אין שאַפּ, דאָס הייסט, בעת ער גופא האָט געליטן פּון דעם דאָזיקן סיסטעם, אויף וועלכן ער האָט געקוקט מיט אַזאַ איבערגעטריבענער טראַגישקייט; די טראַגישקייט איז געווען נישט קיין אַביעקטיוויזירטע טראַגיק, נאָר אַ סוביעקטיווי-טער אומגליק.

דער ייד („נאַציאָנאַלע לידער“) איז אין ראָזענפעלד'ס וועלט באַנעם פּאַרבונדען אויך מיט אויסערלעכע אומגליקן. אין זיין אויטאָביאָגראַפֿיע שרייבט ראָזענפעלד אזוי:

„די טעטיקע פּעריאָדע פּון מיין דיכטן איז געווען אין דער צייט פּון די לעצטע פּאַגראַמען אויף יידן אין רוסלאַנד און גריכנלאַנד (אין קאַרפּו). דאָן האָב איך זיך פּאַרגעסן אָן דער גאַנצער וועלט. פאַר מיר האָט נאָר געלעבט איין זאַך: און דאָס איז געווען דער ייד“.

ראָזענפעלד פּאַרגעסט נישט צו דערמאָנען אַז דוקא די נאַציאָנאַל-לע לידער האָבן אים געמאַכט אַ שם אַ סך יאָרן פּריער, איידער ער איז באַרימט געוואָרן מיט זיינע פּראָלעטאַרישע לידער. זייער וויכטיקייט באַשטעמטן די רעצענזיעס אין די העברעאישע זשורנאַלען ווי אויך אין „וואַסכאָד“, וואָס איז צו יענער צייט געווען אָנערקענט פאַר דעם העכסטן פּוסק אין דער יידישער ליטעראַטור.

די דאָזיקע אמפּליטודע: נאַציאָנאַל-פּראָלעטאַריש פּאַרגרעסערט זיך אָדער פּאַרשמעלערט זיך אָפּהענגיק פּון די דרויסנדיקע סיבות וואָס באַ-ווירקן דעם דיכטערס פּערזענלעכן גורל און געמיט. וואָס איז געוועזן ראָזענפעלד'ס גייסטיקער באַגאַזש? וואָס האָט ער געהאַט צו פּאַר-דאַנקען דער לעקטור פּון פּאָעטן? אין דער יוגנט האָבן אים באַווירקט די העברעאישע פּאָעטן אדס הכהן לעבענזאָן און י. ל. גאַרדאַן, — באַ-ווירקט אָבער „נישט צו שטאַרק באַגייסטערט“ — ווי ער דריקט זיך אויס. שפּעטער קומען די דייטשע קלאַסיקער. ווען ער איז אַלט גע-ווען 25 יאָר האָט ער געלייענט שעקספּירן אויף דייטש. פינף יאָר שפּעטער האָט ער זיך באַקאַנט מיט די וועלט קלאַסיקער, ווי האַמער,

חאָריס ראָזענפעלד אין ליכט פון זיינע בריוו

ווירגילי, דאנטע, הוגא אין אן ענגלישער איבערזעצונג. זיין באַליבטער פּאָעט איז אָבער געווען געטע, וועמענס נאָמען ער דערמאָנט זער אָפט אין די בריוו זיינע. א זער שטארקע השפעה האָט אויף אים געהאַט היינע, אפשר דעם סאַמן דעצידירנדיקן איינפלוס.

די דאָזיקע מאָמענטן פון באַווירקונגען זענען פון גרויס וויכטיקייט פאַר דער ביאָגראַפיע פון ראָזענפעלד. ווייל, הגם דער דיכטער גופא פאַרזיכערט אונדז אז ער „דענקט אימער אין יידיש-דייטש און בין כמעט (!) גאַנץ אַריגינעל“ (פון זיין אויטאָביאָגראַפיע) — דאָך לאָזן זיך נישט פאַרליקענען נאָר שטאַרקע השפעות פון פרעמדע פּאָעטן.

וויכטיק זענען אויך די דאָזיקע ידיעות פאַר דער כאַראַקטעריסטיק פון ראָזענפעלד'ס מענטאָליטעט. ראָזענפעלד האָט געקוקט אויף זיך ווי אויף אַ גרויסן למוֹד און מיט ביטול זיך באַצויגן צו אַנדערע, וואָס שרייבן „יידיש-דייטש“, ווייל יענע זענען געווען אין זיינע אויגן אומוויסנדע מענטשן. אין זיינע בריוו וואַרפן זיך דורך זער אָפט פאַראַכטונגס באַמערקונגען וועגן די יידיש-לייענער, ווי וועגן אומוויסנדע מענטשן.

פון דער דאָזיקער האַלטונג פון זיך און פון דער באַצויאונג צו דער דירעקטער אוידיטיאָריע זיינער האָט זיך מיט דער צייט אַנטוויקלט דער ראָזענפעלדישער קאָמפּלעקס, אַ דואַליזם, וואָס האָט אזוי פּיין, אין תוך גענומען, געפאָרט זיין אויבנאויפיקן סאָציאַליזם מיט זיין פּסידאָ-אינטעלעקטואַלן אַריסטאָקראַטיזם.

ראָזענפעלד האָט אָבער פאַרמאָגט נאָך איין שטריך אין זיך, אַ שטריך זיכער אַן אַרגאַנישן, נישט אַנטנומען פון דרויסן: דאָס איז געווען זיין פּאַלעמישער טעמפּעראַמענט און איבערגעטריבענע סענסיווי-טעט—צוויי זייטן פון איין מעדאַל, צוויי סימנים פון אַ אימפּולסיוון טעמפּעראַמענט.

ראָזענפעלד פאַרלאָזט זיין היים אין 1882. אַ געוויסע צייט געפינט ער זיך אין אַמסטערדאַם.

פּיין אַמעריקע וואַנדערט ער צוויי מאל. דאָס ערשטע מאל ווילט ער דאָ אַ קורצע צייט און פאַרט אַוועק פון דאַנען אַן אַנטווישטער. ער קען אָבער אין זיין פּויליש-ליטוויש שטעטל מער נישט זיין. ער באַזעצט זיך אין לאַנדאָן, וואו ער קומט אין באַרירונג מיט דער יידישער אַנאַר-כיסטישער גרופע. ער שרייבט שוין לידער, וואָס ווערן גע'פּסל'ט פון די רעדאַקטאָרן פון „אַרבעטער פריינט“. דאָס אַנטווישט אָבער נישט

דעם יונגען אימיגראנט. סוף זומער 1886 קומט ראָזענפעלד צום צווייטן מאָל קיין אמעריקע.

דעם 17טן דעצעמבער, 1886, האָט ראָזענפעלד דעביוטירט אין דרוק מיט אַ ליד, וואָס איז דערשינען אין דעם האַלברסאַציאָנאליסטישן וואָכנ־שריפט „די יודישע פּאָלקסצייטונג“.

ראָזענפעלד ווערט אַ שרייבער. צו דיכטונג איז נאָך ווייט, אָבער אין גראַמען „שרייבט זיך“. ער שיקט שוין לידער קיין לאַנדאָן, וואָס האָט זיך איצט געשעמט אַביסל פאַר דער „אומגאָסטפריינדשאַפט“ צו די ראָזענפעלדישע בכורים, און מיט אַ ברייטער האַנט אים געדרוקט (*).

צוויי יאָר שפעטער (1888) האָט ראָזענפעלד דעביוטירט מיט אַ ביכל לידער א. נ. „דיא גלאַקסע“, און אין 1890 דערשיינט זיין זאַמלונג „די בלוממענקעטע“.

צו יענער צייט איז ראָזענפעלד שוין געווען זער פּאָפּולער ביי די יודיש לייענער אין ניו־יאָרק. אין יענעם ווירבל פון אידעאָלאָגישן קאָמף צווישן אַנאַרכיזם און סאָציאַל דעמאָקראַטיע האָט ראָזענפעלד זיך אַרויסגעוויזן פאַר אַן אָפּארטוניסט. עס איז געווען אין זיינע אינטערעסן צו לעבן בשלום מיט ביידע ריכטונגען, ווייל ער האָט זיך מפרנס געווען פון געבן „קאָנצערטן“, דאָס הייסט, פון פּאָרלעזן לידער אייגענע און פרעמדע.

ראָזענפעלד'ס ענדגילטיקער איבערגאַנג פון דער אַנאַרכיסטישער פרעסע צו דער סאָציאַל דעמאָקראַטישער האָט גאָרנישט געהאַט צו טאָן

(* עס איז זער באַראַקטעריסטיש פאַרן געשמאַק פון די לאַנדאָנען ראַדי־קאלען, אז זיי האָבן אָפּגעדרוקט אַ לאַנג ליד פון ראָזענפעלד'ן א. נ. דאָס פעלד פון סאָציאַליזם, וואָס איז געווען אַ סך שוואַכער, ווי אייניקע לידער, וואָס קראַנץ און ווינטשעוויסקי האָבן פריער באַבראַקירט.

די ערשטע סטראַפּע פון דעם גאַנצן ליד לייענט זיך אַזוי:

אַ ווילדעס פעלד, בעוואַקסן מיט דערנער:

וויסע שטעפער, בערג און טאַהל.

דיא שטיינער לאָזן נישט וואַקסן די קערנען

וואָס וואַרן מיט מיה פערזויט אַמאָל.

דאָס ליד איז געדרוקט אין אַ זעלמן ביכל, וואָס געפינט זיך אין מייזן באַ־זיך א. נ. לאַפּאַטינ'ס לעבנסבאַשרייבונג, פּערפאַסט פון פּעטער לאַו־ראַו־און און דער פּראָצעס פון 21 ניהויליסטן... איבערגעזעצט אויס דעם רו־סישן פון 5. יאָפּע, לאַנדאָן, 1888, 48 זייטן. דאָס ליד איז געדרוקט אויף זייטלעך: 48—45.

מאָריס ראָזענפעלד אין ליכט פון זיינע בריוו

מיט פרינציפן און אידעאָלאָגיעס. אָבער אין יענער יונגער, ריינער און אידעאָליסטישער תקופה פון געזעלשאַפטלעכע באַוועגונגען אויף דער יידישער אַרבעטער גאַס פון אַמעריקע האָט מען זאָכן גענומען זער ערנסט און פרום און ממילא האָט מען זיין האַנדלונג שטאַרק געטאַדלט. דורך עדעלשטאַט, וועלכער האָט שטאַרק געהאַלטן פון מאָריס ראָזענפעלדן און וואָס איז געווען פון אים דיכטעריש באַאיינפלוסט — ערקלערט אין אַ ליד, אז אַ פּאָעט דאַרף נישט זינגען, „ווי אַ נאַכט־נאַל און ווערן געלויבט פונעם „אַרטאָדאָקס און ליבעראַל“. פאַר אים איז דער אידעאָלער דיכטער: דער רעוואָלוציאָנערער קעמפער, וואָס זוכט נישט קיין באַלוינונג פאַר זיין געזאַנג, נאָר „טראַגט מיט שטאַלץ זיין שווערד און פּאַנע“.

עדעלשטאַט, דער רעוואָלוציאָנער, האָט זיך דערפילט אַנטווישט אין ראָזענפעלד'ן, דעם אַנאַרכיזירינדן אינדיווידואַליסט. צווישן עדעל־שטאַט'ס מאַנוסקריפטן האָט מען געפונען אַ בלעטל מיט אַן אויפשריפט: ראָזענפעלד, וואָס אַנטהאַלט אַזעלכע שורות:

„בלויב טרוי די ווארהייט, אַרבעטער דיכטער,
אַפּלאַדיסמענטן גיט וואַרט“.

(ציטירט לויט מרמר'ס עדעלשטאַט ביאָגראַפיע, קיעוו, 1935, זייט

254).

דער ראַמאַנטישער רעוואָלוציאָנער עדעלשטאַט, האָט אָבער נישט פאַרשטאַנען דאָס „ראָזענפעלדישע“, וואָס האָט געזוכט דוקא נישט אַפּ־לאַדיסמענטן אַליין, נאָר ברויט און אַ ברייטערע פּעריפּעריע פאַר זיין דיכ־טערישן טעמפּעראַמענט, ווי די דאַמאָלסדיקע געגראַממע פּובליציסטיק פון אַנאַרכיסטישן און סאָציאַל־דעמאָקראַטישן לאַגער האָט געקענט געבן. בעת ביי עדעלשטאַט'ן איז פּאָעזיע געווען נישט מער, ווי אַ מיטל צום קאַמף, האָט שוין ראָזענפעלד פּרובירט אויסנוצן פּאָעזיע, ווי אַ מיטל אויסצודריקן זיין גאַנצע נשמה און אויך ווי אַ לעבנסמיטל אין קאַמף פאַר זיין עקזיסטענץ.

אין 1891 האָט ראָזענפעלד אָנגעהויבן אַרויסגעבן פּלוגבלאַט־לידער, וועלכע ער פלעגט פאַרקויפן אין רעסטאָראַנען און אין לאַקאַלן פון די יוניעס.

פאַר דעם צוועק האָט ער געזאַמלט אַנאַנסן, וואָס זאָלן דעקן די הוצאות פון אָפּדרוקן אַזאַ פּירזייטיקן פּלוגבלעטל. די דאָזיקע אויס־נאַבע האָט געהייסן: „פּאַלסס־ליעדער פון דעם בעריהמטען יודישען

פאלקס דיכטער אונד פאָעט מאָררים ראָזענפעלד". (פרייז 1 סענט).
דאָס ערשטע ליד איז געווען: „גזירות רוססלאַנד, צו זינגען מיט דער
מעלאָדיע פון „יעקעלע געהט אין שול“.
אין דעם דאָזיקן „ליד“ פון דעם מיטארבעטער פון סאָציאַלידע-
מאָקראַטישע און אַנאַרכיסטישע צייטשריפטן געפינען מיר אַזעלכע
שורות:

אַללע זאָ ווי איינער
בלוסטן אידיש בלוט,
אַך וויא שמערצט דיא ביינער
זונטער דעם מערדער קנוט!

זער כאַראַקטעריסטיש איז דער פּאָלגנדר אַנאַנס, וואָס האָט זיכער
געקענט שאַקירן אַזאַ אַסקעטיש ריינעם רעוואָלוציאָנער ווי דוד עדעל-
שטאַט:

אַנצייג

„איך מאַך בעקאַנט מיינע צאָהלרייכע פריינדע לעזער אונד סימ-
פאַטיזירער, דאָס מיט ריעזען ליעד וועט זיך אַנפאַנגען אַ גאַנצע סעריע
פאַן פּאָלקסליעדער עקסטראַ צום זינגען פיר מיינע אידישע ברעדער אין
אַמעריקא, דערצו וועל איך עס אויך בעשיינען מיט עטליכע וויצע און
סתם גוטע געראַנקען, וועלכע וועלען דעם עולם פערגעניגען פערשאַפען.
דיא טרויעריגע לאַגע פאַן מיינע עלענדע ברעדער אין רוסלאַנד האָט
מיך געצוואונגען, אַז איך זאָל זייא ווידמען דאָס ערשטע ליעד, פער-
האַפענדיג אַז איהר וועט פערשמעהן וויא אַזעלכע ליעדער צו שעטצען.
פערבלייב איך אייער בעקאַנטער מאָררים ראָזענפעלד“.

מיטן דאָזיקן נוסח אַנטנומען פון די דאַמאָסלסדיקע זאַמלונגען פון
יידישע טעאַטער קופּלעטן, וואָס האָבן שוין פאַרפלייצט דעם אַמעריקאַ-
נער מאַרק, האָט ראָזענפעלד פרובירט זיך אויפבויען אַ פרנסה, וואָס זאָל
אים באַפרייען פון אַרבעטן אין אַ שאַפּ.

דאָס איז אים נישט געלונגען, און ער מוז זיך פּראָלעטאַריזירן,
ווייל פון דער פּעדער לעבן איז אים געווען כמעט אונמעגלעך.

די אַרבעט אין „שאַפּ“ איז אָבער פאַר ראָזענפעלד'ן נישט געווען
אַזוי טראַגיש, ווי ער מאַלט עס אין זיינע לידער.

אַ געוויסער ענגעלמאַן, וועלכער האָט געאַרבעט צוזאַמען מיטן
דיכטער אין אַ שאַפּ, דערציילט, אַז ראָזענפעלד אַנשטאַט אַרבעטן פלעגט

מאָריס ראָזענפעלד אין ליכט פון זיינע בריוו

„אָפּזיצן שטונדן לאַנג איבער ביכער“, וואָס דער בעל־הבית, אַ געוויסער היימאָן גאַלדשטיין האָט געהאַט אין זיין וואוינונג, וואָס איבערן שאַפּ. „איך בין דאָרטן געווען דער פּרעסער — שרייבט ענגעלמאַן. איך אַליין פּלעג אַמאָל ריידן צום פּאַרשטאַרבּענעם דיכטער, אַז ער דאַרף מאַכן אַביסל אַרבעט. אָבער עס האָט ווייניק געהאַלפּן.“

ווייטער דערציילט דערזעלבער אַרבעטער, אַז דער בעל־הבית און די אַנדערע האָבן „געזען, אַז דער מיסטער ראָזענפעלד איז נישט ווי אַלע אַנדערע. מען האָט שוין דאַמאָלס געזען, אַז דער מאַן וועט אַמאָל אויס־וואַקסן אַ גרויסער מענטש. מען האָט נאָר נישט געוואוסט און נישט פּאַרשטאַנען צו וואָס דער מאַן צילט“ („פּאַרווערטס“ פון 19טן יוני, 1929).

דאָס איז געווען אין 1893 אָדער 1894.

אודאי „האָבן די שאַפּ־חברים נישט געוואוסט וואוהין צילט „מר. ראָזענפעלד“. אָבער דער דיכטער האָט עס געוואוסט.

ער האָט געוואָלט זיין נאָר פּאָעט; באַזינגען די לידן אין שאַפּ, אָבער אַליין נישט לידן. מעגלעך, אַז די פּריערדיקע יאָרן האָט ראָזענ־פּעלד טאַקע שווער געליטן אין שאַפּ. אָבער די דאָזיקע סענסיוויטעט זיינע איז נישט באַווירקט געוואָרן בלויז פון די שווערע אומשטענדן פון זיין לעבן, נאָר אויך פון זיין פּסיכיק, וואָס האָט געזען אומעטום טראַגיש־קיט.

אין 1893 האָט ראָזענפעלד אַרויסגעגעבן אַ ביכל לידער א. נ. „פּאָע־זיען אונד ליעדער. ערשטער טהייל: נאַציאָנאַלע ליעדער“. די דאָזיקע לידער האָבן קיין אינטערעס נישט געקענט אַרויסרופן.

דער נאַציאָנאַליזם אויף דער יודישער גאַס איז צו יענער צייט געווען אַן אָרטאָדאָקסישער, באַווירצט אַביסל מיט חיבת ציון. דער נאַציאָנאַליזם האָט זיך געטוליעט אין די ווינקלדיקע, עפעמערישע אויסנאַבעס פון דער לשון־קודש'דיקער זשורנאַליסטיק און אויך ווי אַ נישט קיין זער אויפגעלייגטער גאַסט אויף די שפּאַלטן פון דער קליינבירגערלעכער פּרע־סע. עס איז צו יענער צייט נאָך נישט געווען קיין אוידיטאָריע פאַר אַזוינע מאָטיוון. די איינציקע יודיש ליענער אוידיטאָריע איז געווען די פּראָלעטאַרישע. זי האָט זיך גענויטיקט אין סאַציאַלע לידער. שוין אין 1889 האָט מען זיך געקלאָגט אין „אַרבעטער פּריינט“, אַז ראָזענפעלד „דער ברענענדיקער רעוואָלוציאָנער איז געוואָרן אַ ציון באַקלאָגער“. עס איז אָבער נישט געווען ריכטיק. אין יאַנואַר, 1890, שרייבט ראָזענפעלד

א ליד, וואו ער טרעט ארויס קעגן ציוניזם. און דערקלערט זיך פאר א סאציאליסט. דער דיכטער זעט אין ציון דעם „ידישן קאפיטאליסט“, וואָס עקספּלאַטירט, פונקט ווי מען טוט עס אין גלות.
 ראָזענפעלד נעמט זיך צו כל אַלערליי פרנסות. ער ניט אַרויס א סאַטירישן זשורנאַל (צוזאַמען מיט א. מ. שאַרקאַנסקי) א. נ. „דער אַשמדאי“. וואו ער פאַרעפנטלעכט זיינע פּרעכטיקע לידער פול מיט שאַרפּקייט און איראַניע קעגן די, וואָס האָבן אים מבטל געמאַכט ווי א פּאַעט, ווייל ער איז א „שניידער-אַרבעטער“.

ער שרייבט אָן אַן אַפּערעטע א. נ. „דער לעצטער כהן גדול“ (1896). אָבער אויך אָן מאַטעריעלן דערפּאָלג.
 דער ווענדפונקט אין זיין לעבן איז געקומען אין יאָר 1897, בעת עס איז דערשינען זיין לידער בוך. (ערשטער טייל, אַרויס אין אויגוסט, 1897, מיט א בילד פון דיכטער, 88 זייטן).

דאָס דאָזיקע ביכל האָט געהאַט א קאָלאַסאַלע השפּעה אויף ראָזענ-פעלד'ס גורל. דער דיכטער האָט זיך באַקענט מיט א יונגן געלערנטן, דעם סלאַוויסט לעָז וויער, וועלכער האָט זיך שטאַרק פאַראינטערעסירט מיטן אַרבעטער-פּאַעט. דאָס „לידער-בוך“ איז טאַקע געווידמעט לעָז ווי געווען, וועלכער האָט שפּעטער מיט זיין ענגלישער אויסגאַבע פון ראָז-זענפעלד'ס לידער געעפנט פאַר אים די „טויערן פון דער וועלט“.

די אומשטענדן, וואָס האָבן גורם געווען, אַז די דאָזיקע זאַמלונג זאָל דערשינען, האָט בלי ספק א ליטעראַטור-היסטאָרישן אינטערעס. ראָזענפעלד האָט געקליבן אַבאַגענטן, כדי אַרויסצוגעבן א פולע זאַמלונג פון זיינע לידער. עס האָט זיך אָבער אויסגעוווּזן, אַז דאָס איז פאַר-בונדן מיט זער גרויסע קאָסטן. ראָזענפעלד האָט באַשלאָסן דערווייל אַרויסגעבן א קלענערע זאַמלונג פון אן ערך 90 זייטן, פאַר וואָס ער האָט געמאַנט איין דאָלאַר.

אין דער פרעסע האָט זיך דאַמאָלס באַוווּזן אַזאַ אַנאַנס :

בשורה טובה

„די טעג ערשיינט פון דרוק מאָררים ראָזענפעלד'ס „אידישע פּאָלקס-ליעדער“.

יעדער איינער קען זיך פאַרשטעללען פאַראויס, וועלכע פערלען דאָרט ווערדען זיך איינפֿינדען (!), ווייל דעם פערפאַססערס נאָמען איז זעהר

גוט בעוואוסט. פריוו 1 דאללאר. צו בעקומען בייא אללע בוכהענדלעך אויך ביים דיכטער: 52 פארסייט סטריט".

אין דער הקדמה צום ביכל דאנקט דער דיכטער זיינע אבאגענטן „אים נאָמען דער אידיש־דייטשע ליטעראַטור אין אמעריקע און אים נאָמען דער וואהרער קונסט".

אַבער ראָזענפעלד האָט זיך שוין דערפילט ענג אין די ד' אַמות פון דער „ידיש־דייטשער ליטעראַטור". דורך ווינערן איז ער אַרײַן אין אַ זועלט וועגן וועלכער ער האָט ווינציק געוואוסט און נאָך ווינציקער געהאַפט ווען עס איז צו קומען אין אַ קאַנטאַקט מיט איר. דאָס איז געווען פון איין זייט די אמעריקאַנער אינטעלעקטואַלן, און פון דער צווייטער זייט — די „יהודי־מישע ברושואַזיע". אַנטוישט אין זיך און מיט אַ ביטול באַצײאונג צום ייִדישן לײענער און באַזונדערס צו דער דאַמאָלסדיקער ייִדישער קריטיק, האָט ראָזענפעלד געהאַט נאָר איין חלום: אַנטליפן פון דער „ידיש־דייטשער ליטעראַטור".

וועגן די דאַמאָלסדיקע קריטיקער אין ייִדיש שרייבט ראָזענפעלד מיט אַ פאַרביסנקייט פון אַ פלעבעיער און גדלות פון אַ פאַטריציער. בודיאָנאָוו, וועלכער האָט אים קריטיקירט (אין „נייער גייסט") איז „אַ דומער", אַ נאַר, וואָס פאַרשטייט זיך נישט אַף פּאָעזיע.

האַרזאַווי האָט אים פאַרגעוואָרפן פרינציפּנלאָזיקייט; שרייבט ער וועגן אים, אַז ער איז אַ „קריינק".

זעליקאָוויטש איז „אַ שורקע, וועלכער קען אַ מענטשן ברענגען אויף דער תּליה (!)".

מיט אַמאָל באַשליסט ראָזענפעלד אינגאַנצן אויפהערן צו שרייבן „ייִדיש־דייטש". אין אַ ענגלישן בריוו צו לעאָ ווינער (פון 4 מאַרט, 1898) שרייבט צו דער פאַרבימערטער דיכטער אויף ייִדיש: „לאַכט נישט פון מײַנע ענגליש. אין אַ יאָר אַרום וועל איך שרייבן ענגלישע געדיכטע".

דעם 6טן אָקטאָבער, 1898, שרייבט ער צו דעם זעלבן, אַז ער וויל זיך „ווידמען בוכשטעבלעך דער ענגלישער שפּראַכע".

באַזונדערס האָט זיך ראָזענפעלד'ס דעזערטיר קאַמפלעקס פאַר־שטאַרקט, ווען ווינער'ן איז געלונגען נאָך גרויסע באַמײאונגען אַרויס־געבן אויף ענגליש זײַנס אַ זאַמלונג לידער. ראָזענפעלד ווערט באַקאַנט מיט דער „גױישער און יהודי־מישער

וועלט". ווינער רעדט וועגן אים אין די „העכערע" סריוון פון באַסטאָן. ראָזענפעלד'ן טוט עס גוואַלדיק הנאה. ער איז זער צופרידן דערפון, ווייל ער וועט „געניסן די פריינטשאפט פון... פאַרנעמע דאַמען און הערן".

דער דיכטער פון שאַפּ לידער זוכט באַקאַנטשאַפט דוקא מיט די רייכע יאַהודים. מיט זיי — שרייבט ער צו ווינער — איז ער א „גע- מאכטער מענטש": אָן זיי איז ער עלנד, ווייל אין ניו-יאָרק, אָבּוואַל צווישן אזוי פיל יידן און „פריינד" בין איך „ליידער" עלנד און אליין. זעלטן וואו איר וועט געפינען, אונטער יידן אין אמעריקע, אַ מענטש, וואָס זאָל האָבן אזוי פיל באַקאַנטע און נישט האָבן צו וועמען אַ וואָרט אויסצורעדן" (אין אַ בריוו פון 1טן אָקטאָבער, 1897).

דאָס דאָזיקע געפיל פון איינזאַמקייט שרייבט ראָזענפעלד צו צו צוויי סיבות: דער אומוויסנהייט פון דעם „ידישן מענטש" און דער קנאה פון די ידישע שרייבער.

ראָזענפעלד'ן ציט צו דער „געבילדעטער וועלט", וואָס איז אין זיין באַגריף אידענטיש מיט דער ענגלישער בורזשואַזער וועלט. ער לעצט נאָך דער דאָזיקער וועלט און גלייכצייטיק האָט ער פאַר איר מורא. אין דער „נייער עלעגאַנטער וועלט", באַקלאַנט זיך ראָזענפעלד אין אַ בריוו, פילט ער זיך פאַרלאָרן. פאַר זיין „רבי'ן און מדריך" לעאָ ווינער גיסט ער אויס זיין ביטער האַרץ.

ער איז איינגעלאָרן געוואָרן צו דר. פעליקס אַדלער, דעם גרינדער פון די „עטיקל קאלטשאר סקולס", דעם סאַמע פראָמינענטסטן יהודי פון יענער צייט, וועלכער האָט איינגעאָרדנט אַן אָוונט לכבוד דעם דיכטער. דאָרטן זענען געווען די קאַרפּנקע פון דער אמעריקאַנער ליטעראַטור און אַקאַדעמישער וועלט.

ראָזענפעלד האָט זיך דאָרטן דערפילט, ווי אַ פלעבעיער צווישן „אַמת'ע" אַריסטאָקראַטן.

„אָ ווען איך וואָלט אייך געקענט האָבן דערביי — שרייבט ער צו ווינער—(13 פעברואַר, 1898), אָן אייך בין איך אַ טויטער מענטש. איך ציטער איבער מיין האַלטונג".

זיי, די מענטשן פון „יענער וועלט", וואָס רעפרעזענטירן דוקא די דאָזיקע מאַכט, וואָס דער דיכטער האַסט פון טיפן האַרצן און קעגן ווער מען ער רעוואָלטירט אין זיינע לידער — זיי, די דאָזיקע „פאַרנעמע

חאָריס ראָזענפעלד אין ליכט פון זיינע בריוו

לויטע" אימפאנירן אים זער שטאַרק. באַזונדערס איז ער שטאַלץ מיט די „גרויסאַרטיקע ליידיס" פון דער „סאַסייטי".

דערביי פאַרנעמט ער נישט צו באַמערקן, אז הגם מען האָט אים דאָרטן צוגעטיילט „פודן מיט כבוד" — אָבער די משפּחה קען ער פון דעם נישט מפרנס זיין.

„מיין גראַסער-מאָן — באַמערקט ראָזענפעלד איראַניש — זאָגט זאָגאר, אז כבוד איז נישט אזא נאַנגבאַרע סחורה" — ווייל ביי אים אין קלייט קען מען דערפאַר קיין שפייז נישט קויפן. אָבער די ווירקלעכקייט יאָגט ער פון זיך אַוועק, ווי שלעכטע רוחות.

ער וויל הנאה האָבן פון דער גרינגער און ביליקער גלאָריע — הגם ער פילט, אז לאַנג וועט זיין עולם הזה מיט די מענטשן פון „יענער וועלט" פון פראַקען און בריליאַנטן נישט קענען דויערן.

ראָזענפעלדן טוט שטאַרק הנאה, וואָס די יידישע שרייבער זענען פול מיט קנאה צוליב זיינע „ענגלישע" טריאומפן.

דער „חזיר-מאַרק" — אזוי באַטיטלט ער די יידישע ליטעראַרישע גאַס אין אַמעריקע, רעדט נאָר פון אים.

אין קאַצענעלבווינג'ס ספרים געשעפט — אינפאַרמירט ער ווי גער'ן — אין דער „טרעמפאַרניע פון אלע חזיר-מאַרק ליטעראַטור" רעדט מען נאָר פון איין זאַך: פון ראָזענפעלד'ס דערפאַלגען און מען רעדט, פאַרשטייט זיך, מיט קנאה.

דערביי אינפאַרמירט ער אויך זיין פראַטעקטאָר — אז אויף דער יידישער גאַס איז איצט אַ געלאַף אויף ענגלישע איבערזעצער און אויף הויכע באַקאַנטשאַפן.

עס איז זיכער געווען אַ סך גוזמא אין זיינע רייד, ווייל דערזעלבער ראָזענפעלד הויבט אָן פּלוצלונג צו פילן, אז ער איז דאָ נישט דערפאַרן און אַהין נישט דערגאַנגען, ער איז איינזאַם, איינזאַם ווי אַ מענטש און ווי אַ שרייבער.

אין די גרויע, אשיקע שעה'ען פון זיין שטוביקן לעבן האָט ער קיין סך נחת נישט געקענט פילן. די אַטמאָספּערע איז שוין געווען אַ פרעמד דע, הגם די קינדער זיינע האָבן אים געגעבן אַ סך פרייד, אָבער דאָס איז געווען פרייד פון אַ טאַטן, וואָס האָט געראַטענע קינדער.

די לאַנדסלייט האָבן אים פאַרלאָזן; אויב זיי קומען אַמאָל צו אים

איז „באָרנן געלט“ — ווייל מען האָט אים געמאַכט אַ שם פון אַ רייכן מענטשן.

מיט דערזעלבער האַסטיקייט, ווי ער פאַראורטיילט מענטשן און לאַנדסלייט, פאַראורטיילט אויך דער דיכטער די שפּראַך און די ליטע-ראַטור. וואָס האָט אים געבראַכט די פאַר'שכור'נדיקע אָנערקענונג. אין יידיש גלויבט ער שוין נישט מער.

„דער זשאַרנאַן — שרייבט ער צו ווינערן (6טן סעפטעמבער, 1897) — האָט דאָ אין ריזען לאַנד סאַי ווי סאַי (ניט) קיין צוקונפט. נאָך אין 25 יאָר אַרום וועלן זאָגאר די בעסטע ווערק געשריבן אין ריזער שפּראַכע אָדער דיאַלעקט נאָך בלייבן ליטעראַרישע קוריאָזיטעטן. וויי איז דעם, וואָס איז נישט אומשטאַנדע אַרויסצוגעבן זיינע געפילן און געדאַנקען אין איינער לעבענדיקען שפּראַכע.“

אמת, ער האָט אַ סענטימענט פאַר יידיש, ווייל ער האָט איר „גע-אַפּפּערט די בעסטע צייט“ פון זיין לעבן, זיין יוגנט. און עס אימפּאנירט אים זער שטאַרק, וואָס אַ פּראַפעסאָר זאָל זיין אַ „נוואַלדיקער פאַרטיידי-קער פון דער אַרימער, געהאַסטער שפּראַכע.“

אַבער די מאַסע איז אומוויסנד און דאַרף נישט קיין פּאָעזיע. ראָד-זענפעלד האָט עס מיט יאָרן שפּעטער געזאָגט נאָך שאַרפּער. ער איז אַ „פּאָעט ביי אַ פּאָלק פון פעדלערס און שמאַטע קלייבערס“. די דאָ-זיקע מיינונג האָט ער געהאַט שוין אין יענע יאָרן, ווען ווינער האָט פאַר אים געעפנט די „טויערן פון דער וועלט“.

„פאַר וועמען זינגסטו דאָ דיין ליד ?

פאַר וועמען ?

ווער דאַרף דאָ דיכטער און פּאָעטן.“

פרענט זיך דער דיכטער.

אָדער אין אַן אַנדער אָרט זאָגט ער אזוי :

„מיין אומה דאַרף קיין לידער,

קיין דיכטער און קיין האַרף,

זי האָט אַ גראַבן סידור

דאָס אַלעס וואָס זי דאַרף.“

פאַר אזאַ אומה מיט אַ „גראַבן סידור“ האָט ראָזענפעלד געהאַלטן,

אַז עס איז נישט כדאי צו שרייבן.

שרייבן דאַרף מען פאַר דער וועלט פון די יעקב שיפ'ס, וואָס קויפן

מאָריס ראָזענפעלד אין ליכט פון זיינע בריוו

זיינע ענגלישע איבערזעצונגען אין אַ גרויסער צאָל עקזעמפלאַרן און פאַר-
טיילן אין יידיש-ענגלישע בילדונגס אַנשטאַלטן.

שיף האָט בייגעשטייערט 600 דאָלאַר פאַר אַ ראָזענפעלד פּאַנד. דאָס
אימפּאַנירט אזוי שטאַרק דעם דיכטער פון דעם „בלייכן אָפּערייטער“ —
אַז ער וויל שיפּ'ן ווידמען אַ ליד, וואָס זאָל אַריינגיין אין זיין געפלאַנטן
ענגלישן בוך.

ראָזענפעלד וויל געווינען ווינער'ן פאַר דעם דאָזיקן פּלאַן. אין אַ
בריוו צו אים (5טן מאי, 1898) פאַרויכערט ראָזענפעלד, אַז עס איז אַ
גוטע זאַך און קאָן אַמאָל צוגנוץ קומען, „ווייל צו האָבן דזשיסקאַב שיף
אַלס פּריינד קען נישט שאַדן“.

געהאַט האָט ראָזענפעלד אינווינען זיין אַלעגאָריש ליד א. נ. אונדזער
שיף, וואָס וואָלט זיך, ווי ער פאַרויכערט, זער גוט געפאַסט ווי אַ סימ-
באָלישע ווידמונג פאַר יעקב שיף.

אַ דאַנק דער שטיצע פון די יהודים ווערט ראָזענפעלד צייטווייליק
אויפגעריכט פינאַנציעל. פּראָפּעסאָר עדווין זעליגמאַן גיט אים אַ שטעלע
פון אַ ביבליאָטעקאַר אין דעם קאָלאָמביא אוניווערסיטעט, וואו דער
דיכטער האָט געזאָלט קאטאַלאָגירן די העברעאישע און יידישע ביכער.
(פּעברואַר, 1899).

ער האָט אָבער לאַנג נישט געקענט דאָרטן אַרבעטן, ווייל ער האָט
געהאַלטן, אַז עס איז אומווירדיק פאַר אים, אַ וועלט פּאַעט, וועמענס
„לידער רעדן פאַר זיך אַליין“ צו טאָן אזאַ לאַנגווייליקע אַרבעט.
ראָזענפעלד'ן געפּעלט דער דערפּאָלג מיטן ענגלישן באַנד און ער
טראַכט שוין פון אַ צווייטן באַנד לידער אויף ענגליש. אזוי שנעל ווי
דער ערשטער באַנד איז אַרויס פון דרוק און עס האָבן זיך אַ שאַט גע-
טאָן רעצענזיעס און ... נדבות, שרייבט דער דיכטער צו ווינער'ן:

„איך פאַרויכער אייך צוזאַמענשטעלן אַ בוך מיט פּאַעזיע וואָס זאָל
מיך שטעמפּלען אַלס אַ מייסטער“ (28טן פּעברואַר, 1899).

ווינער האָלט אים אָבער אָפּ דערפון. ער ברענגט ראָזענפעלד'ן
צוריק צו דער ערדישער ווירקלעכקייט און גיט אים צו פאַרשטיין, אַז
פאַר דער ענגלישער וועלט איז ער געווען נישט כּוּער ווי אַן אינטערעסאַנטער
קוריאָז. ער דערמונטערט אים צו שרייבן ווייטער אויף יידיש. ווי אַ קליין
קינד הערט זיך ראָזענפעלד צו צו ווינער'ס עצות. „איך האָב אויפגע-
געבן דעם געדאַנק צו שרייבן אין ענגליש. אין יידיש האָף איך נאָך
זעהר פּיעל אויפצוטאָן“. שרייבט ער צו ווינער'ן אין 1899.

ראָזענפעלד האָט פּלוצלונג דערפילט, ווי די פרעמדע פּאָפּולאַריטעט האָט אים רואינירט.

„הלוואי — שרייבט ער — וואָלט איך געקענט ווידער זיין דאָס, וואָס איך בין געווען: קיינער זאָל מיך נישט קענען און נישט וויסן. די פּאָפּולאַריטעט הרג'עט מיך. די יידלעך מיינען, אז איך בין שוין גליקלעך און זיינען מיר דם שונאים“.

ער פּאָלט ביי זיך אינגאנצן אַראָפּ. ער גלויבט שוין נישט מער אין זיין דיכטערישן זשענני.

איך בין אויף זיך קיין מבין (ניט) — שרייבט ער. אויב זיינע לידער וועלן פּאַרלאָרן גיין „זועט אויך די וועלט ליטעראַטור דאָרויך גאַרנישט פּאַרלידן“ — גיט ער צו מיט יאוש.

אַבער די דאָזיקע ירידה טענער זענען אין תוך נישט מער ווי פּאָזע. ראָזענפעלד האָט דוקא געהאַט אַ שטאַרקן באַוואוסטזיין פון זיין דיכטע-רישן ווערט.

מיט אַ יאָר פּריער, יאנואַר 1898, האָט ראָזענפעלד אמעסמירט זיינע לידער, ווי „טויערע שטיק ליריק“, וואָס אנטהאַלטן אַן אַריגינעלן און רייכן זין. (געשריבן צו דעם זעלבן ווינער).

די דאָזיקע גענדערטע שטימונג זיינע כאַראַקטעריזירט דער דיכטער אמבעסטן אין זיינע בריוו צו ווינער'ן:

„איך בין אביסל אַ האַסטיקער, אָבער קיין פּאַלשער און קיין ליג-נער“ — שרייבט ער וועגן זיך.

אין אַ צווייטן בריוו באַמערקט ער, אז ער איז אַ „פּרייגיסט און וועט עס אייביק בלייבן“.

דער פּרייגיסט רעדט פון שטאַלץ, וואָס לאָזט אים נישט צו בעטן אין אַ צייט פון נויט.

ראָזענפעלד האָט זיך פאַר'שיכור'ט פון זיינע אייגענע רייד, וואָס האָבן געזאָלט קאָמפּענסירן זיין שוואַכן כאַראַקטער.

ער איז געווען אַ נעץ מיט ווידערשפרוכן: אַ שטאַלצער בעטלער, אַ פאַרפאַנטאזירטער ערלעכער מאַן.

ער האָט, ווייזט אויס, נישט איינגעזען, אז מיט זוערטער אַליין קען מען דעם אמת'דיקן געשטאַלט פאַר מענטשן נישט פאַרדעקן.

ראָזענפעלד'ס רייד וועגן שטאַלץ האָבן אפשר אַרויסגערופן אַ שמייכל ביי די, וואָס האָבן אים געקענט פון מעשים און נישט פון ווערטער.

חאָריס ראָזענפעלד אין ליכט פון זיינע בריוו

אויב זיי האָבן אים אזוי שנעל נישט פאַרלאָזן און אַרויסגעוויזן אַ סך וואַרימע געפילן צו אים און גוטן ווילן אים צו העלפן איז דאָס געווען דערפאַר, וואָס זיי האָבן אויף אים געקוקט ווי אויף אַ גרויסן פּאָעט, וואָס איז פאַרשקלאַפט צו נאָך גרעסערע לייַדנשאַפטן.

גרויס האַפּענונג האָט ראָזענפעלד געלייגט אויף דער ענגלישער אויס-גאַבע פון זיינע געקליבענע לידער. אין זיין שטענדיק אומרואַקן קאַפּ ווערן געבוירן פאַרשיידענע ווינטמיל פּראַיעקטן. דאָ האָט ער בדעה צו קויפן אַ געשעפט פאַרן געלט, דאָ וויל ער גאָר ווערן אַ פאַרמער. אָבער די פאַרלעגער קאַפלענד און קאָ. ווילן אין פאַראויס דאָס געלט ניט אויס-צאָלן. ראָזענפעלד האַפט, אַז דער רייכער פּראַפּעסאָר עדווין זעליגמאַן וועט דערווייל אים אויסלייען די נויטיקע סומע געלט.

אָבער דער פּראַפּעסאָר איילט זיך נישט דאָס צו טאָן. עס איז אים בכלל דער גאַנצער ענין נישט צום האַרצן. ער ווייזט אָבער אַרויס אַ סך געדולד און אינטערעס פאַרן גורל פון דעם „געטאָ-פּאָעט“. ער אַראַנג-זשירט פאַר אים אַ סעריע ענגלישע אָוונטן. פאַר יעדן אָוונט האָט ראַ-זענפעלד באַקומען צוואַנציק דאָלאַר האַנגאַראַר. אזוי ווי ער איז געווען אַ גוטער פּאַרלייענער, האָט דער עולם אים געהערט מיט פאַרגעניגן, הגם זיין אויסשפּראַך איז געווען ווייט נישט קיין פּערפּעקטע. (דער ערשטער אָוונט איז פאַרגעקומען אָנפאַנג פּעברואַר, 1898).

ראָזענפעלד האָט דערביי געהאַט אין געדאַנק עפעס אַנדערש. היות, ווי זיין ענגליש בוך איז נאָך נישט דערשינען, וועט דער עולם זיכער זיין פאַראינטערעסירט צו קויפן אַ בוך, אזוי שנעל ווי מען וועט הערן דעם דיכטער פּאַרלייענען די בעסטע מוסטערן פון זיין מוזע.

אָבער ראָזענפעלד האָט נישט געהאַט קיין רעכט דאָס צו טאָן אָן דער דערלויבעניש פון איבערזעצער און פאַרלעגער. אזוי ווי ביי ווינער'ן זענען געלעגן די טעקסטן פון די איבערזעצונגען, האָט ראָזענ-פעלד געמוזט צו אים אָנקומען.

„אויב איר ווילט איך זאָל האָבן וואָס צו קויען און באַצאָלן דעם קומנדיקן חודש דירה-געלט, שיקט מיר צו אַ פאַר געדיכטע“.

ראָזענפעלד האָט אָבער באַלד דערפילט אַז ער אָפּערירט מיט אַרגו-מענטן, וואָס קענען פאַר אים קיין כבוד נישט דערוועקן.

שרייבט ער צו דעם זעלבן פּראַטעקטאָר זיינעם אין אַ מינוט פון אַ זעלבסטאנאַליזע (אַן אַפּטע דערשיינונג ביי אים) אַ לאַנגען בריוו, וואו ער זאָגט וועגן זיך צווישן אַנדערע זאַכן אזוי:

„אין מיר ליגט איבערהויפט צו ווייניק בעטלער. איך בין צו שטאַלץ צו בעטן און אין א צייט פון נויט קען איך זיך ערהייבן איבער די פאַרדעלטעניסע.“

דאָס איז געווען א פאַרמאסקירונג פון דעם אייגענעם „פסיכישן מע-כאַניזם“, ווי א פרוידיאַנער וואָלט עס אָנגערופן — וואָס האָט אויף ווי-נער'ן, פאַרשטייט זיך, נישט געקענט האָבן קיין ווירקונג ער זאָל ענדערן זיין באַציאונג צו דעם דאָזיקן „נייסט פון ווידערשפרוכן“.

אויך אַנדערע פריינט זיינע באַגרייפן זער גוט דעם פסיכישן קאָמד פלעקס פון ראָזענפעלד'ן; זיין טראַגישער קאַמה פאַר א שטאַלצער פּאַזע, וואָס ווערט אויף יעדן שריט און טריט באַשטרויכלט פון זיינע אייגענע מעשים, האָט געוועקט צו אים סימפּאַטיע.

ער האָט עס אָבער, לידער, נישט פאַרשטאַנען און געמיינט, אַז ער נאַרט זיי אָפּ און אַז זיי גלויבן אין אַלי, וואָס ער דעקלאַרירט אין זיינע בריוו און רייד.

בכלל איז יענע תקופה געווען די סאַמע קריטישסטע אין זיין לעבן. פון דעם גרויסן פאַפירענעם טריאומף האָט זיך גאַרנישט ניט אויסגעלאָזט. די גוטע פריינט זענען פון אים מיד געוואָרן און ביסלעכווייז אים פאַר-לאָזן. די מעטעאָרישע סענסאַציע פון דעם ניר-יאָרקער געטאָ-פּאַעט, וואָס האָט זיך געריסן פון דער יידישער שטייג און איז אין דעם שטייג געבליבן, איז אַראָפּ פון די פּראַנטזייטלעך פון דער ענגלישער פרעסע.

ראָזענפעלד האָט געהאַט שווערע יאָרן פון עקאָנאָמישע זאָרגן און נייסטיקן פיין. ער האָט זיך דערפילט ווי א דעטראַניזירטער מלך וואָס מוז ווערן א שקלאַח. זיין שיקזאַל האָט פאַרשטאַרקט אין אים די היס-טערישקייט און ציניזם. געזעלשאַפטלעך איז ער אויך געוואָרן איזאָלירט. דער דיכטער, וועלכער האָט אין 1889 זיך געווענדט צו די פּאַעטן, אַז זיי זאָלן לאָזן צורו „די רויוז, די ליליען, די שמעטערלינגען, די נאַכטיגאַ-לען“ און אַז זיי זאָלן זינגען „קאַנאָנען לידער, שפּיזן לידער“ — דער אינספּיראַטאָר פון פּראָלעטאַרישע מאַרשן און סטרייקן, דער פּלאַמענדי-קער פּאָרליענער אין די אַרבעטער יוניאָנס — איז איצט געבליבן אַרויס-געשטויסן פון יענעם לאַגער, וועמען ער האָט געוואָלט כּתחילה דינען אויפריכטיק און איבערגעגעבן.

ער טוליעט זיך צו דער אינצווישן מער אויסגעוואקסענער בעל-הבתי'ישער ציוניסטישער באַוועגונג, שרייבט פאַר איר לידער און ווערט

מאָריס ראָזענפעלד אין ליכט פון זיינע בריוו

דערפאר באַלוינט מיט אַ „מאַנדאַט“ צום פערטן ציוניסטישן קאָנגרעס אין לאַנדאָן (אין 1900).

אַבער פאַר די ציוניסטן איז ראָזענפעלד געווען צו פֿלעבעאיש און פאַר גענראַמטע פּאַרטיי לאָזונגען און נאַציאָנאַליסטישע לידער האָט דער ציוניזם פון יענער צייט געהאַט גענוג ביליקע, הן קינסטלעריש והן פיר נאַנציעל, „דיכטער“ הענט — אזוי אז אין ראָזענפעלד'ן האָבן זיי זיך באמת נישט גענויטיקט*).

ראָזענפעלד האָט זיך געמוזט איינשפּאַנגען אין דעם בעל־הבת'ישן זשורנאַליסטישן פּערדל. די דאָזיקע אַרבעט זיינע האָט פּאַטאַל געווירקט אויף אים פּסיכיש און דיכטעריש. נישט זייענדיק איבערקלייבעריש אין פּאַלעמישע אַרנומענטן, אַגרעסיוו און צופיל פּערזענלעך, האָט ער נישט געקענט אַרויסבריינגען פון זיך יענע פּאַזיטיווע דיכטערישע רייכקייטן, וואָס זענען נאָך ווייט נישט געווען אויסגעשעפט אין אים. אמת זיין קאַמפּס שפּראַך האָט ער דערפירט צו דער פּערפּעקציע פון אַ שאַרפּן שווערד. צו זיין שפּראַך אינסטרומענט האָט ער בכלל זיך באַצויגן מיט גרויס דרד־אַרץ און אפילו ליבע. ער האָט געפילט, אז ער איז געווען און איז נאָך אַלץ אַ בויער פון דער יידישער ליטעראַטור אין אַמעריקע.

אין אַ בריוו צו זיינעם אַ פּילאַדעלפיער פּריינט ד. ב. טירקעל (פון 7טן דעצעמבער, 1905) שרייבט ראָזענפעלד אזוי:

„איך שמויבל זיך מיט דער וואַרהייט, דאָס איך האָב געמאָן מער פון אַלע יידישע שרייבער אין דער נייער וועלט צו גרויסן אונדזער מאַמע־לשון און צו ערהויבן דעם כבוד פון דעם יידישן אימיגראַנט פון דער זייט אַטלאַנטיק“.

ער קען שוין אין דערזעלבער צייט שרייבן אז:

„ . . . יידיש, דו מיין בעסטער חלק!

ווי ביסטו רייך, ווי ביסטו הייליק!

וואָס קען איך נישט מיט דיר בעזינגען“.

און וועגן זיין שפּראַך, וואָס וועגן איר האָט ער געשריבן ערשט מיט

(* מיט יאָרן שפּעטער, ווען ראָזענפעלד האָט באַזוכט אייראָפּע (אין 1908) האָט ער אין געשפּרעך מיט אַ ציוניסט זיך דעקלאַרירט פאַר אַ פּאַעטישן אַייר־ניסט, וועלכער האָט געטרויבט פון אַ „יידישן מאַוי“, מיט צען יאָר פריער ווי הערצלען האָט אָנגעהויבן (זיך) צו חלומ'ען, אז ער איז אַ יוד“.

א פאָר יאָר צוריק, אז עס איז „נישט כדאי צו שרייבן אין יודיש-דייטש“.
דריקט זיך דער פאָעט אויס, אז:

„מײן שפראַך איז ברייט ווי אַלע ימ'ן
און שײן ווי מאַיי אין פולן בליען,
איך זינג און מײנע לידער גליען
אין טױזנט פאַרבעדיקע פלאַמען“.

(פון יענער צייט שטאַמען אויך, א שטייגער, זיינע טרעפלעכע באַ-
מערקונגען וועגן דער שפראַך פון דער יידישער פרעסע אין אַמעריקע
און רוסלאַנד, באַמערקונגען, וואָס האָבן נאָך עד היום נישט פאַרלאָרן
זייער אַטמועלקייט).

אַ גרויסע מונטערקייט און אַ ווידערגעבורט פון דיכטערישער ענער-
גיע האָט אַריינגעטראָגן ראָזענפעלד'ס ריזע קיין אייראָפּע.
דעם ערשטן יולי, 1908 איז ראָזענפעלד אַוועקגעפאַרן מיט דער
שיף „קאמפאַניע“ קיין אייראָפּע.
די דאָזיקע ריזע איז געווען פאַר אים אַ גרויסער מאָראַלישער טרי-
אומף.

די באַקאַנטשאַפט מיטן גרויסן טשעכישן פאָעט יאַראַסלאָוו ווירכ-
ליצקי וועלכער האָט איבערגעזעצט זיינע ווערק אויף טשעכיש, איז געווען
פאַר ראָזענפעלד'ן אַ גרויסע באַפרידיגונג. די יוגנט האָט אים אויפ-
גענומען מיט גרויס ענטוויאַזם. באַזונדערס האָט אים אימפּאַנירט די
ליבע פון דער אַקאַדעמישער יוגנט צום יידישן לשון, אַ דערשיינונג אומ-
באַקאַנט צו יענער צייט אין אַמעריקע.
אין פראַג האָט זיך ראָזענפעלד באַקאַנט מיט פרידריך טיבערגער
(Thieberger) וועלכער האָט איבערגעזעצט אויף דייטש דעם דיכטערס
לידער.

אין זיינע זכרונות וועגן ראָזענפעלד שרייבט טיבערגער אזוי:
„אין יאָר 1908 האָט מאָרים ראָזענפעלד געהאַלטן אין פראַג אַ פאַר-
לעזונג. פאַר אונדז יונגע איז ער געווען צוזאַמען מיט פרוג'ען, דער
שעפּער פון דער יידישער דיכטונג און די שטאַרקסטע ערבות פון אַן אמת
יידישן פאָלקסטום (Volksgemeinschaft) ראָזענפעלד איז געווען, ווי אַלע
גרויסע קינסטלער אַן אויפמונטערער און פאַראייניקער. . . . נישט
קוקנדיק אויף זיין סאָציאַלן פעסימיזם האָט דאָך פון אים אַ שלאָג גע-
טאָן אויף אונדז אַ כח פון גלויבן. זיין גרויסקייט איז באַשטאַנען טאַקע

מאָריס ראָזענפעלד אין ליכט פון זיינע בריוו

אין דעם, וואָס ער האָט געזען די ווירקלעכקייט, ווי אַ וויזאַנער. אין געשפרעכען מיט אים האָט אונדז איבערראַשט זיין זאַכלעכקייט און אומד פערזענלעכקייט.

אין דעם דאָזיקן פראָגער קרייז, וועגן וועלכן דער דיכטער האָט גע- טראָגן אין די שפעטערדיקע יאָרן די בעסטע ערינערונגען, האָבן זיך גע- פונען די „יונגע ציוניסטן“ פון פראַג, ווי וועלטש, בראַד, מאַרקוס, פישער און אַנדערע.

די וואַרימע אויפנאַמע, וואָס ראָזענפעלד האָט געהאַט אין פראַג האָט אין אים ערוועקט דעם פאַרלאַנג אין 1909 צו מאַכן אַ צווייטע ריי- זע. עס האָט זיך דערפון גאַרנישט נישט אויסגעלאָזט, ווייל דער „טור“ איז נישט געווען גרויס גענוג כדי צו דעקן די הוצאות.

אין אַ בריוו צו דר. קיט, זיין אונגאַרישן איבערזעצער, שרייבט ראָזענפעלד (אויגוסט, 1908), אַז די טשערנאָוויצער קאַנפערענץ וועט באַווייזן מיט „אויזערנע פאַקטן, דאָס יידיש איז אַ שפראַך אין וועלכער מען קען דיכטען און פילאָסאָפירן און שרייבן טעכנישע ווערק, פונקט ווי אין יעדער ציוויליזירטער שפראַך פון דער וועלט. מיר ווילן אַראָפּנעמען דעם פאַראורטייל פון אונדזער מוטער שפראַך, וועלכע ווערט גערעדט פון זיבן מיליאָן יידן“.

אַן אָפּפלאַנג פון דער טשערנאָוויצער אַטמאָספערע געפינען מיר אין זיינס אַ ליד פון יענער צייט א. נ. „די פאַלקס שפראַך“, וואו ער זאָגט אַז ווען ער הערט ראיות —

„גוואַלטיקע אַ סך

אַז יידיש וועט קיינמאָל נישט ווערן

אונדזער נאַציאָנאַלע שפראַך

כ'הער געדולדיק אויס און לאַך“.

פאַר ראָזענפעלד'ן איז די טשערנאָוויצער קאַנפערענץ געווען אַן אָנזאָג פון אַן „אַריסטאָקראַטיזירונג“ פון יידיש, דער אָנהויב פון אַ תקופה, ווען „דער מאַרק“ וועט אויפהערן צו דיקטירן, ווי די ליטעראַטור צו פירן“, ווייל אַנדערש, וואָלט ער נישט געגעבן „קיין האַלבן גראַשן פאַרן גאַנצן מאַמע לשון“.

דער גלויבן און די מוטיקייט איז אָבער זער שנעל צושטערט גע- וואָרן. אין דער אַמעריקאַנער יידישער וועלט האָט ראָזענפעלדס טריאומ- פאַלער צוג איבער איראַפּע נישט אַרויסגערופן קיין שטאַרקן אָפּפלאַנג. אַפילו די צייטונג וואו ער האָט אַזוי גלענצנד באַשריבן זיין איראַפּעאַי-

פאלקס - ליעדער

פ א ן

דעם בעריהמטען יודישען פאלקס דיכטער אונד פאעט

מאררים ראזענפעלד.

NO. 1,

גזירזת רוסלאנד

קאפיריט 1891, נאכרוק פערבאטען.

פרייז 1 סענט.

אָפּפּיס 391 גרענד סטריט, קאר. סאפּפּאלק סטריט.

שע ריזיע (דער „פארווערטס“) האָט נישט איבעריק שטארק זיך איבער-
גענומען מיט דעם פּאָעטס פענאַמענאַלע פּאָפּולאַריטעט און אויסערגע-
וויינלעכע אָנערקענונג אויף יענער זייט ים.

ראָזענפעלד שרייבט עס צו צו זיינע צאָלרייכע שונאים :

„איך האָב מאַסן שונאים צווישן די יידישער שרייבער אין אַמע-
ריקע, וועלכע פּאַרגינען (מיר) נישט מיון פּאָפּולאַריטעט און וואָלטן מיך
דערטרונקען פאַר האַס און ניד — שרייבט ער צו דר. קיסן, — עס איז
זיי קיין מיטל נישט צו שווער, קיין נידערטרעכטיקייט נישט צו נידער-
טרעכטיק. זיי ווענדן אָן אַלעס מעגלעכע מיר אויף שריט און טריט צו
שאַדן. זיי קענען מיר גאָר נישט טאָן, זיי האָבן (נישט) קיין איינפלוס.
מיון 30 יאָריקער לעבן אין אַמעריקע איז אַן אָפּענער בוך פאַר אַלע יידן
פון יענעם לאַנד. מיינע שונאים קענען מיר אויף קיינעם פאַל נישט
גרייכן.“

אָבער ראָזענפעלד איז פאַרכאַפט געוואָרן פון אַ ווילדן געדאַנק, אַז
מען וויל זיין „דיכטערישן אָפּן בוך“ פאַרמאַכן און פאַר'חתמ'ען און קעגן
דער געדאַכטער פאַרשווערונג אויף אים הויבט ער אָן זיין טראַגישן
קאַמף, וואָס טראַגט אַלע סימנים פון אַ פאַרפּאָלונג-מאַניע.

עס קומט דער אַנטי-יידישער רעצידיוו, דער ביטול צו דער שפּראַך,
וואָס האָט אים דערהויבן צו די העכסטע שטאַפּלען פון ליטעראַרישן טרי-
אומף, און צו דער ליטעראַטור, וואָס ער האָט געבויט און געשאַפּן.
ער האַלט זיך נאָך אַלץ פאַר דעם, „אומבאַריבאַרן“ דיכטער, ווע-
מען מען קען אזוי שאַדן טאָן, ווי „אַ מאַסקיטאַ קען שאַדן דעם פּריילינג“
(אין אַ בריוו צו לייבנערוו פון 18 מאי, 1913).

ער דרוקט שוין זיינע נייע לידער אין ווינקל זשורנאַלן — אָבער ער
מאָנט פאַר זיי אַ בכבוד'יקן פּלאַץ. (די אַלטע לידער דרוקט ער איבער
אין טעגלעכע-צייטונגען, ווייל מען צאָלט פאַר זיי).

„אַ נומער, וואָס האָט מיינס אַ געדיכט, שרייבט ער צו אַ שיקאַגער
רעדאַקטאָר, טאָר נישט האָבן אַ „געדיכט“ פון אַ מאַלעווען (!) פּאָעט.
איך קען נישט באַשטיין צו פאַרשוועכן מיון טאַלאַנט מיטשענדיק אים מיט
פרעמדע ברחנות.“

איזאָלירט פון דער ליטעראַרישער וועלט, פאַרגעסן פון זיינע לייע-
נער, וועלכע האָבן אים אַמאָל פאַרגעטערט, האָט ראָזענפעלד געטראַגן
דעם יאָך פון אַ צייטונגס מיטאַרבעטער אין אַ סביבה, וואָס האָט אַרויס-
געוויזן צו אים איי ביטול, אי רחמנות.

חאָריס ראָזענפעלד אין ליכט פון זיינע בריוו

די איינציקע ליכטיקע געשעעניש אין זיין לעבן איז דאָן געווען דער גראַנדיעזער 50 יאָריקער יוביליי, וואָס איז געפיערט געוואָרן אין ניר יאָר, דעם 8טן מאַרטש, 1913. דער אָפּקלאַנג אין דער וועלט איז נישט געווען פון דעם כאַראַקטער, וואָס זאָל צופרידן שטעלן די אַמביציע פון דעם פּאָעט יודל.

פאַרטריבן, אַ דאַנק אינטריגעס און רכילות, פון זיין מיטאַרבע-טערשאַפט אין „פאַרווערטס“, האָט ראָזענפעלד אָנגעהויבן פילן נאָך שטאַרקער די ירידה זיינע.

מיט אַלע כחות האָט ער אָבער געקעמפט קעגן דער דאָזיקער ירידה. „איך באַטראַכט זיך נאָך איצט פונקט ווי פריער פאַר דעם גרעסטן אידישן שרייבער אין אַמעריקע און אפשר אין איראָפּע אויך, און מיין פּעדער איז וויציק און בליציק, שאַרף ווי מען דאַרף, פונקט ווי שטענ-דיק“ — האָט ראָזענפעלד געשריבן צו אב. קאהאַן, דעם רעדאַקטאָר פון „פאַרווערטס“, ווי אַן ענטפער אויף די טענות, אַז ער איז שוין אַן „אויס-געשריבענער“.

ראָזענפעלד קען זיך נישט אָביעקטיוויזירן. ער וואַרפט די שולד אויף דער מאַסע, וואָס איז צו נידעריק געזונקען, אַז זי זאָל אים קענען אַפּשאַצן.

אין דעמזעלען בריוו צו אב. קאהאַן (פון 25טן יוני, 1914) שרייבט ראָזענפעלד אזוי:

„איך לאָך פון די אונשטערבלעכקייט און באַרימקייט, וואָס אַ ניר-יאָרקער טעגלעכע זשאַרגאַנישע צייטונג קען איינעם געבן. נישט דער „פאַרווערטס“ האָט מיך „געמאַכט“, נישט ער קען מיך „אַפּמאַכן“. איך בין שוין אָנגעקומען צום „פאַרווערטס“ אַ געמאַכטער און וועל שוין אַ געמאַכטער פאַרבלייבן, אויב העסטער* מיט איהרע שוועסטער וועט מיך „לעזענען“ שבת און זונטאָג אָדער נישט. איך טראַכט גיכער פון אויפ-הערן שרייבן ווי פון אָנהייבן ווייזן „מאַישען“ מיט יאכנען וואָס איך קען“.

די דאָזיקע גאַליקע ווערטער שרייבט דער באַלידיקטער, דער-צאַרנטער און צופייניקטער דיכטער אין אַ בריוו אין וועלכן ער בעט זיך מיט הכנעה, אַז מען זאָל אים צוריק אַרייננעמען אין „פאַר-ווערטס“.

* געמיינט העסטער גאַס אויף איסט-בראָדוויי.

ראָזענפעלד פילט זיך זער געקריוודעט. מאַראַליש האָט אויף אים זער שרעקלעך געווירקט דאָס מיטארבעטן אין אַ פיינדלעכער סביבה פון דעם אַרטאָדאָקסישן „ידישן טאַגעבלאַט“.

ראָזענפעלד האָט געהאַסט די יידישע אַרטאָדאָקסיע, און נישט איין שאַרפע פּייל האָט ער געוואַרפן אין יענעם לאַגער. אין זיינע אויגן איז דאָס דאָזיקע אידנטום געווען „בלויז אַ סעקטע, וואָס דאַרף שטרעבן אָפֿ-צוקאַרמענען רבנים“.

אַבער אין דערזעלבער צייט האָט ראָזענפעלד זיך מתורה געווען אין זיינע בריוו צו איינעם פון די אַרטאָדאָקסישע אַמאַטאָרן זשורנאַליסטן, וועלכער איז געווען אַ געשעפטסמאַן אין שיקאַגאָ, אַז עס איז בכלל נישט כּראַי צו זיין אַ יידישער שרייבער. ער שרייבט צו אים, אַז ווען יענער וואָלט געבליבן אַ יידישער שרייבער, וואָלט ער נישט געקענט „אויפבאַ-האַלטן זיין „עדלען כאַראַקטער“, איבערהויפּט „זייענדיק נאָך פאַרבונדן מיט יידישע בלעטער“.

און אינאָסטרירנדיק מיט זיך שרייבט ראָזענפעלד צו זיין שיקאַגער קאַרעספּאָנדענט, אַז ווער ווייסט, וואָס וואָלט פון אים געוואָרן, ווען יע-נער בלייבט מיט די שרייבער פון די אַזוי גערופענע „רעדאַקציעס און קיביצאַרניעס“.

און אַפילו ווען מען איז שוין אַ יידישער שרייבער? — פּרעגט זיך ראָזענפעלד מיט אַ ווייטאַקדיקן ביטול?

„וואָס מיינט איר וואָלט געווען, ווען איר וואָלט שוין געהאַט צען ביכער אויפן ביכערמאַרק, ווי איך? גאַרנישט! עס וואָלט אַבסאָלוט גאַרנישט געווען! איצט זייט איר אַ אינטעליגענטער בכבוד'יקער, אָנ-געזעענער געשעפטסמאַן“ (פון אַ בריוו פון 17טן מאַרטש, 1916).

אין אַזעלכע שטימונגען האָט זיך געפונען דער דיכטער בעת ער האָט געמוזט אַרבעטן, ווי אַ צייטונגס-שרייבער, אַ „טרוקענער שרייבאַר“, ווי ער האָט זיך אויסגעדריקט.

אין מאַמענט פון יאָוש איבער זיין גורל האָט דער פּאָעט אויס-געשריען ווי אין אַ תּפּילה:

באַפּריי מיך, גאָט, באַפּריי מיין פּען
צו שרייבן, וואָס איך וויל,
ווען נישט, פאַרלעש מיין האַרצנס ברען
און מאַך מיין בוזעם קיל.

אַבער אידער גאָט האָט אים געקענט דערהערן, האָט דאָס אונטער-

מאָריס ראָזענפעלד אין ליכט פון זיינע בריוו

געהערט דער בעל-הבית פון „יידישעם טאגעבלאט“.
דעם 4טן מאָרטש, 1921 האָט ראָזענפעלד באַקומען פּאָלגענדן מע-
מאָראַנדום :

צו מר. מ. ראָזענפעלד

געהערטער הערר :

מיר געפינען פאַר געטהיג אייך צו לאָזען וויסען, אַז פון היינט אָן
דאַרפט איהר מעהר פאַר אונז ניט שרייבען. די אורזאַכע איז ווייל אייער
שרייבען איז ניט גענוג אין קוואַליטעט און קוואַנטיטעט.
אַכטונגספּולל

סאַראַסאָן און סאָן

ראָזענפעלד איז געשטאַנען ביים שוועל פון אָפּגורנט. זיין וואונטש
איז מקוים געוואָרן. ער איז באַפרייט געוואָרן פון שרייבן מיט דער פען,
וואָס ער וויל, כדי צוועלף יאָר שפּעטער באַפרייט ווערן פון זיין גליענדן
האַרץ און צופרינקטן געמיט.

הוֹספּה

ראָזענפעלד'ס נישט פאַרעפּונטלעכע אויטאָביאָגראַפיע

די דאָזיקע קורצע אויטאָביאָגראַפיע האָט ראָזענפעלד געשריבן אויף דער
בקשה פון לע אַ ו ו י נ ע ר , וועלכער האָט זיך פאַראינטערעסירט מיטן
דיכטער און אָנגעהויבן שרייבן וועגן אים אין דער ענגלישער פרעסע ביז עס
איז אים געלונגען אַרויסצוגעבן אַ באַנד פון ר'ס לידער אויף ענגליש.

די אויטאָביאָגראַפיע איז נישט דאַטירט : אָבער עס איז קלאַר פון קאָנ-
טעקסט, אַז זי איז געשריבן געוואָרן אין 1897. אין אויניקע ערטער איז דער
ברעג פון פאַפיר פון אַריגינאַל צעריסן אַזוי, אַז מען קאָן אַלץ נישט איבער-
לייענען. איך האָב זיך דעריבער באַמיט צו רעקאָנסטרווירן דעם מעקסט און
מיינע אינטערפּאָלאַציעס האָב איך אַרוינגעשטעלט אין קלאַמערן.

די אויטאָביאָגראַפיע ווערט איבערגעדרוקט מיט דער אַרמאַגראַפיע פון
אַריגינאַל ; נאָר די אינטערפּונקציע איז קאַריגירט געוואָרן.

אין אויף אַרש דערמאָנט ראָזענפעלד זיינע אַ זאַמלונג לידער א. ג. עמוג'
ראַציאָנס לידער. אַזאַ מין זאַמלונג איז אין ערגעץ נישט פאַרצייכנט און
עס איז דעריבער שווער צו באַשטימען, וואָס האָט דאָ דער דיכטער געמיינט.

ווייטער דערמאָנט אַ געוויסן זשורנאַל, וועלכער האָט געשריבן
וועגן אים אַן אַרטיקל אין „וואַסבאָד“. אין נאָוועמבער נומער פון „וואַס-
באָד“ פון יאָר 1896 איז געווען אַפּגעדרוקט אַן אַרטיקל א. ג. „די זשאַראַגנישע
ליטעראַטור אין די פאַראייניקטע שטאַטן“, אין וועלכן ראָזענפעלד ווערט שטאַרק
געלויבט.

מיון לעבענים געשיכטע אין קורצען.

איך בין געבאָרן אין דעם יאָהר 1861 אין באַקשע, אַ דאָרף דריי מייל פון דער שטאָרט סובאַלק, פּוילען. דאָרט איז אויך געבאָרען מיין מוטטער רחל; מיין מוטטער'ס עלטערען און אורעלטערן. מיין פאָטער אפרים ראָזענפעלד, איז געבאָרן אין אַ קליינע שטעטלע מיטן נאָ-מען שלאָוואנט, אויך סובאַלקער גובערניע. אין באַקשע וויא איך האָב איך שוין פריהער געזאָגט, בין איך געבאָרן געוואָרן, און האָב זיך דאָרט ערצויגן ביז מיין צעהנטען יאָהר. מייע עלטערען און עלטער עלטערען אי פון טאַטענס, אי פון דער מאַמעס צד זיינען געווען פיר שער'ס. מיין פאָטער איז זאָגאַר געווען אַ פאָך מאַנן, שניידער ביי פּרע-פעסיאָן, האָט אָבער די שניידעריי ניט בעטריבען און איז אויך געווען אַ פישער. באַקשע, דער דאָרף וואו איך בין געבאָרען געוואָרען, איז בעריהמט מיט זיין גרויסע טיך (נעבען וועלכען אונזער הויז איז געשטאַ-נען), מיט דיא וועלדער, הויכע בערג און לאַנדשאַפטען וועלכע האָבען איהם אַרום גערינגעלט. איך געדריינט נאָך וויא היינט ווען מיין טאַטע און מיין מוטערס פאָטער, מיין זיידע (זלמן ווילטשינסקי) פלעגען מיט מיר אַרום פאָרען איבערן גרויסען און קלאָרען טיך און פלעגען מיר דאָרט דערצעהלען אַללערהאַנד געשיכטען. דאָס האָט אויף מיר גוואַל-דיג געווירקט. ניט איין מאָל פלעגט עס צושפיעלען מיין קינדישע פאַנ-טאַזיע און אויף וועקען אין מיין יונגעס הערץ געפיהלען צו זאַכען, וואָס איך האָב נאָך דאָן אַליין ניט פערשטאַנען. ווען איך בין אַלט געוואָרען צעהן יאָהר, האָבען מייע עלטערען אויסגעוואַנדערט נאָך וואַרשע. דאָרט האָט מיין פאָטער פיר מיר געהאַלטען לעהרער, וועלכע פלעגען מיט מיר לעהרנען לשון קודש, גמרא, אַ ביסעל פּויליש און אַ ביסעל דייטש. מיין פאָטער האָט עס אָבער אין וואַרשאַ אויך ניט גענליקט, און נאָכ-דעם וויא מיר האָבען דאָרט געוואוינט 4 יאָהר, האָבען מייע עלטערען אַריינגעצויגען אין סובאַלק. דאָרט בין איך געווען אַ בעל הבית'שער ליידיג געהער, פלעג אַ ביסעל לעהרנען אין בית המדרש און אַ ביסעל זיך לעהרנען נייען אויף'ן מאַשין אין מיין טאַטענס, ״וואַרקשאַפּ״. אזוי האָב איך פערבראַכט ביז מיין 18טען יאָהר, דאָן האָט מען מיר חתונה געמאַכט מיט מיין מוטער'ס אַ קוזינע, אַ זעהר רייכע אָבער זעהר מיאוסע מיידעל מיט וועלכע איך האָב געלעבט 6 מאָנאַט צוזאַמען און האָב זיך גע'גט. איך האָב דאָן געוואַרט צוויי יאָהר און האָב גע-היראַט מיט מיין יעצטיגער פרויא רעבעקא יעוואַרקאָווסקי, פון סובאַלק, אַ פאַרנעהמען בעל הבית'ס אַ טאַכטער, אַ יונגע און אַ שענהע מיידעל. אין אַ יאָהר נאָך מיין חתונה האָב איך אָנגערייזט נאָך אַמע-

מאָריס ראָזענפעלד אין ליכט פֿון זײַנע בריוו

ריקא, דאָך ניט קענענדיג ריכטיג קיין פאך האָב איך דאָ ניט געפונען וואָס צו טאָהן און בין געקוממען צוריק נאָך סובאַלס נאָכדעם וויא איך האָב דאָ פֿערבראַכט 6 מאָנאַט. דאָך ניט זײַענדיג זיכער פֿון מיליטער האָב איך געמוזט סובאַלס פֿערלאָזען אויף יעדען פּאַל. איך בין דאָן געפאָרען נאָך האַלאַנדר; האָב זיך דאָרט געלעהרנט דיאמאנטען שליי-פען; איך בין אָבער דערביי קראַנט געוואָרען און האָב אָבגערייזט נאָך לאַנדאָן. דאָרטען האָב איך פֿערשידענעס געטהאָן אום אַ לעבען צו מאַכען. איך בין דאָרט ענדליך געוואָרען איין אפּרייטער. האָב אַראָב-געבראַכט מיין פֿרוי נאָך לאַנדאָן.

(און מײַנע) עלטערען אויך. מיין פּאָטער איז געווען אַ למדן אַ (איד) (ער האָט) געקענט גאַנץ שעהן דאָוונען פּאַר'ן עמוד ער איז (אויך) (געווען) אין לאַנדאָן אַ חזן אין אַ שוהל, שפּעטער אַ הע (ברעאישער) לעהרער, וואָס ער איז דאָרט יעמט אַ אויך.

(האָט) אָבער אין לאַנדאָן ניט פּאַליובעט דער וועטער און איך האָב אָפּגערייזט נאָך ניו יאָרק, וואו איך בין פֿערבליבען ביז אויף היינטי-גען (ט)אָג. דאָ האָב איך אַ קורצע צײַט געאַרבעט, נאכהער האָב איך אָנגעהייבען צו שרייבען אין צײַטונגען, וועלכע האָבען גלייך גענומען דרוקען מײַנע פּאַזיען, סקיצען און פֿערשידענע אַרטיקלען. איך האָב דאָ גלייך אַראָבגעבראַכט מיין פֿרוי און האָב זיך אָנגעהייבען צו ער-נעהרען פֿון מיין פֿעדער, און פֿון דעקלאַמירען מײַנע געדיכטע אין טהע-אַטערע און עפּנליכע פֿערזאַמלונגען און אזוי בעטרייב איך עס ביז אויף היינטיגען טאָג.

* * *

שרייבען געדיכטע האָב איך אָנגעהייבען, לויט וויא איך געדיינט, צו מיין 14טען יאָהר. מײַנע עלטערען אָבער און אַללע מײַנע פֿריינדע וואָס קענען מיך פֿון מײַנע קינדער יאָהרען דערצעהלען, אז איך פֿלעג לייען האָבען צו זינגען לייעדלאַך נאָך צו מיין 7טען יאָהר. דאָס מען-שען פֿלעגען זיך אַרום קלייבען אַרום מיר און בעטען מיך, איך זאָל זיי זינגען לייעדלאַך, נאַטירליך פֿערשידענע פּאַלס-לייעדלאַך וועלכע איך האָב צו יענער צײַט געקענט. איך האָב אויך פֿערגעסען צו באַמערקען, דאָס אין סובאַלס זאָגאַר, און נאַכהער אין לאַנדאָן האָט מען שוין געזונגען מײַנע לייערער, צו וועלכע איך פֿלעג אַליין צופּאַסען מעלאָדיען. מײַנע ערשטע געדיכטע זײַנען געווען נאַציאָנאַלע, שפּעטער, אַריינפּאַלענדיג אין דיא סוועטינג שפּעער פֿון לאַנדאָן און ניו יאָרק, האָב איך גענומען

זינגען ארבייטער ליעדער, וועלכע זיינען געוואָרען זעהר פּאָפּולער צו-
 ליעב זייער שעהנע פּאָרם, פּאַטאָס און טיפּען ערנסט. דיא טהעטינסטע
 פּעריאָדע פון מיין דיכטען איז געווען אין דער צייט פון דיא לעצטע
 פּאָגראַמען אויף אידען אין רוסלאַנד אונד גריכעלאַנד (אין קארפּו) דאָן
 האָב איך זיך פּאַרגעסען אָן דער נאַנצער וועלט, פאַר מיר האָט נאָר
 געלעבט איין זאָך און דאָס איז געווען — דער איד. איך האָב גע-
 שריבען אַ סך ליעדער אין וועלכע איך האָב אויסגעגאַסען מיין האַרץ
 פיר מיין פּאָלק און אויף מיין פּאָלק. איך האָב נאכהער דיעזע געדיכטע
 אַרויסגעגעבען אין אַ בעזונדערען בוך אונטער דעם טיטעל עמיגראַציע-
 אַנס געדיכטע (אַ היבשע טהייל פון דיעזע ליעדער האָב איך איך שוין
 צוגעשיקט) דיעזע ליעדער זיינען זעהר געריהמט געוואָרען אין אַללע
 העברעאישע זשורנאַלען, און אויך אין דעם „וואַסחאָד“ פון פּערגאַנ-
 גענעם ווינטער, אין וועלכער אַ געוויסער „ישורון“ רופט מיך: „דער
 געקרוינטער פּאָעט דער עמיגראַציע“ ער ברוינגט דאָרט מאַנכע ציטאָ-
 טען און בעוואונדערט מיין פּאָעטישע קראַפט.

דאָס ערשטע ווערק וואָס האָט אויפגעוועקט אין מיין הערץ דעם גע-
 פיהל צום דיכטען, איז געווען די ביבעל. שפעטער האָב איך געלעזען דיא
 מאָדערנע העברייאישע ווערקע, ווי אדם הכהן לעווענסאָהנ'ס און גאָרדאָנס
 געדיכטע; אָבער דיא האָבען מיך ניט צושטאַרק בענייסטערט. ערשט
 צו מיין 20טען יאָהר האָב איך גענומען אַליין שטודירען דיא דייטשע
 קלאַסיקער, איך האָב כמעט געלעזען אַללע גרויסע דיכטער און שריפּט-
 שטעלער דייטשלאַנד'ס. וואו איך פלעג ניט גענוי פערשטעהן, האָב איך
 זיך איממער געלאָזט בעלעהרען פון דיא וואָס קענען. צו מיין 25טען
 יאָהר, האָב איך געלעזען שעקספיער, אין שלעגעל'ס איבערזעצונג. און
 ביז מיין 30טען יאָהר האָב איך געלעזען דאַנטע, ווירגיל און (ה)אַמער אין
 דייטשער און ענגלישער איבערזעצונג. איך (האָב) געלעזען הוגאָ און
 אַנדערע גרויסע דיכטער אין דייטשער ענגלישער און העברייאישער
 איבערזעצונג. איך בין אין קיין איינע פון דיא דריי דערמאָנטע שפּראַך-
 כען פערפעקט; דאָך פערשטעהן פערשטעה איך העברייאיש, דייטש און
 ענגליש צימליך גוט. איך שרייב דיעזע אַללע שפּראַכען, אָבער מיט
 פעהלער. דאָך אין לעזען פעהלט מיר ניט. וואו איך ווייס ניט אַ וואָרט
 בענוץ איך זיך מיט אַ גוטען ווערטער-בוך.
 וויא איהר זעהט האָב איך קיין סיכטעמאַטישע שוהל בילדונג ניט

מאָריס ראָזענפֿעלד אין ליכט פֿון זײַנע בריִוו

גענאָסען און בין וויא דער ענגליש מאַנן זאָגט: א סעלף מעיד מענן". אַלס מוסטער האָט מיר אַם מעהרסטען געדינט געטוהע. געטוהע איז מיין ליבעלינגס דיכטער. דאָך זײַנען מײַנע ליעדער נאָנץ אײַגענטהימליך; זײַא זײַנען דיא קינדער פֿון מײַן אײַגנער מווע. איך דײַנק אײַמער אין אײַדיש דײַטש און בין כמעט גאָנץ אָרגינעל. איך האָב פֿינד צו עקס־פֿלאַצטירען פרעמדעס טאַלענט אונד עמפֿינדע מײַנע ליעדער נאָנץ אַלײן. מײַן ליעד, "צו אַ לױפֿיגען וואַסער", אויף וועלכען אײַהר מאַכט מײַך אויפֿמערקזאַם, איז מײַן אײַגענע עמפֿינדונג; בײַ געטוהע האָב איך עס נײַט אָנגעטראָפֿען. פֿיעלליכט האָב איך זיך מיט אײַמעצען צונויף געטראָד־פען; דאָן איז עס גאָנץ אונשולדיגער ווייזע. דאָס איז אין קורצען אַללעס וואָס איך האָב איך געקענט שרײַבען. איך ווײַס אַז אײַהר וועט דאָ געפֿינען אַ מײַש מאַש און וועט דאַרפֿען אַ בײַסעל צואַרבייטען, אום אַללעס גענוי אַרומצונעמען: שרײַבט עס אָבער צו צו דעם וואָס איך בין יעצט אין טראָבעל: מײַנע קינדער זײַנען זעהר קראַנק. און מײַן קאַפֿף איז מיר זעהר צודרייט.

נ"ב. אין אַלגעמיין איז מײַן לעבען נײַט געווען קײַן וועג פֿון רוײַזען, איך האָב קײַן האָנגי קײַן מאַל נײַט געלעקט און צו גוט איז מיר יעצט אױך נײַט. איך האָב אַ ווייב מיט 4 קינדער און דאַרף זיך גענוג קווע־לען בײַז איך בריינג אַרויס אַ לעבען פֿון מײַן פֿעדער. אַ נאָמען אַלײן איז נאָך נײַט אַלעס. און מיט פֿאַפּוליאַריטעט לעבט מען נײַט. דער כּלל דורכלעזענדיג מײַן מנילה וועט אײַהר פֿערשטעהן אַללעס און אַללעס. אין שילדערען נאַטור סצענעס, גלויב איך, דאַרף איך נײַט נאָכמאַכען קײַנעם, ווייל איך בין אַ נאַטור קינד, בין אויף'ן שױם דער נאַטור געבאָר־רען געוואָרען. אין מײַן שילדערען דעם ים דאַרף איך קײַנעם נײַט נאָכ־טהאָן ווייל איך בין געפֿאַהרען אויף'ן ים עטליכע מאַל, קען דעם אַלטען "חברה מאַן", און ווײַס זײַנע אַללע קאַפֿריזען. ענטשולדיגט וואָס איך האָב דאָ אַזוי פֿיעל געמעקט. איך גלויב אַז מעקען איז אַמאָל שווערער וויא שרײַבען, אַ סך מענשען ווײַסען נײַט וואו אויסצומעקען און דאָס הרג'עט זײַ צײַטעגווייז אַוועק. דאָס איז פֿאַרלױפֿט אַללעס

אײַער ערגעבענסטער

MORRIS ROSENFELD

פ. ס. אײַהר געפֿינט מיט דיעזען שרײַבען אױך צוגעשיקט 4 פֿון מײַנע ליעדער (אַרבעטער ליעדער) וואָס איך האָב געשריבען ווען איך פֿלעג אַרבעטען אין דיא שעפֿער.